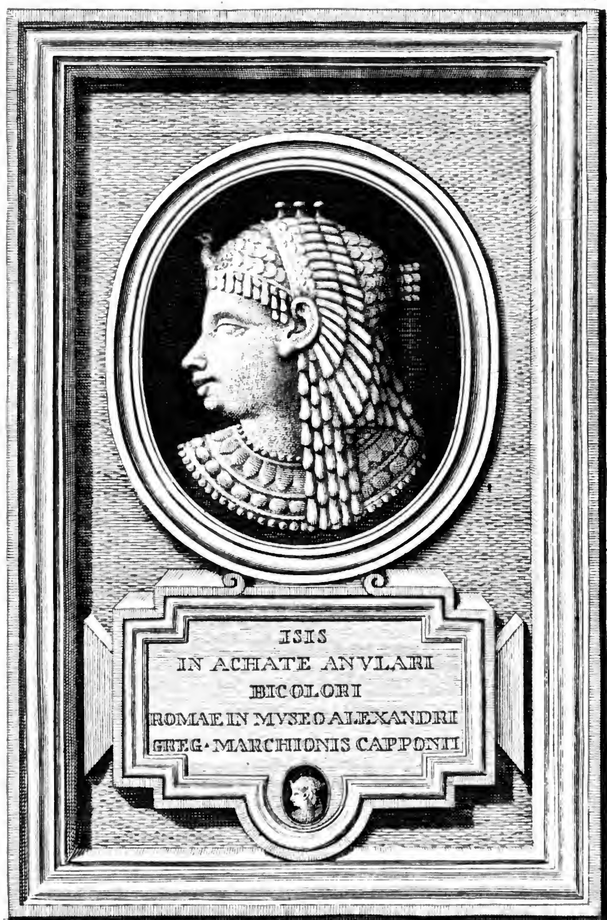
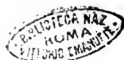
ACHATES ISIACUS. ANULARIS COMMENTARIOLO EXPLICATUS PRODIT EX. MUSEO...

Giusto Fontanini, Giovanni Girolamo Frezza, ...

D. Bertoli delin. A. 1727. *Hie. Frezza sculp.*

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

ACHATES ISIACUS·ANULARIS EXPLICATUS

I.
Chates anularis, capùt Isidis, vel forte sub specie Isidis cujuspiam Reginæ dextrorsum adspicientis, peregregio artificio expressum referens, nuper se dignum reperit possessorem Marchionem Alexandrum Gregorium Capponium, hujusmodi insignioribus priscæ elegantiæ reliquiis conquirendis maxime deditum. Formæ Isiacæ habitus oris, in area summe nigra mire candidus, collo, sinu, labiis, genis, fronte, auribus prominens, doctos intuentium oculos, quotquot sunt in Urbe æterna, in se omnes admiratione convertit. Nihil enim præstantius in exiguo lapillo, literis nullis inscripto, vetus cælator Ægyptius effingere poterat. Ejus modulus subter ipsam gemmam, arte magistra conterranei nostri Danielis Antonii Bertoli, graphices peritissimi, & Caroli VI. Augusti gratiam jure promeriti, hoc typo grandiusculo patefactam, inferius repræsentatur. Isidis verticem, unionibus oblongis post aures ad sinum usque & retrorsum concinne dispositis, ac deorsum inclinantibus & veluti defluentibus, contectum potius, quam redimitum vides, quem expansis alis fovet *Numidica guttata*, suo positu quasi mitellam, aut si mavis calanticam, reddens, plumarum pompa visu longe pulcherrima, iisdemque unionibus spissis supra ipsas plumas

onusta, eo ferme ritu, quo in celeberrima Tabula Bembina, Laurentii Pignorii plurimo studio illustrata, spectatur, inque pervetusto æreo signo, quod seorsum idem vir summus Expositionis suæ auctario subjecit num. IV. alias V.

II. Hujus Achatis frontem Isiacam, unde nullum capillitium effluit, complures sub *Numidica* margaritæ exornant. Collo & sinui monile circumdatur, quaterna baccarum serie & tribus flexuosis circulis intermediis (utique aureis) dispertitum: quos nostri sacri Scriptores *murenulas* appellaverunt. Hujusmodi monilia, Ægyptiam artem & morem plane exhibentia, sinum Isidis tegunt in Tabula illa Bembina, quod video observatum a spectatissimo, mihique amicissimo Senatore Philippo Bonarotio in prænobili commentario ad Vitrea vasa antiquorum pag. 156. 157. Nihil tandem ex omni parte Isidi illi Bembinæ æque respondens visum est unquam, ac Gemma Capponia. Immo hanc ipsam Bembinæ Tabulæ imagini anteferas. In hac enim Isiaci vultus, plumarum, & unionum *argutiæ* (ut phrasi utar Plinii de Parrhasio loquentis libro XXXV. cap. X.) scalptæ non sunt: quas tamen omnes in lapillo nostro cælator exposuit, ubi singula mirum in modum sibi congruere conspiciuntur. Eam, quam dixi, Tabulam, ex museo Petri Bembi Cardinalis eductam, inque Gaza regia Taurinate, quo ex Mantuana olim migravit, jam adservatam, primus omnium viriculo expressit Æneas Vicus, scalptor eximius; primus itidem Pignorius explanavit. Stephanus Pighius, qui in Mythologia perantiqui toreumatis argentei, quatuor anni partes complexi, ait, Antonium Morillonum Tabulam Bembinam, nondum æri incisam, depingendam curasse Cardinali Granvelano Antonio Perenoto Episcopo Atrebatensi, eam vocat *typum ejus philosophiæ, cujus in gratiam philosophorum omnium præstantissimi quique sunt peregrinati*. Pignorius tamen,

men, vir modeſtus atque opido ſagax, hæc abdita atque allegorica ſe inſuper habere non diffitetur.

III. Claudius Menetrejus in Explicatione ſymbolicæ Dianæ Epheſiæ ſtatuæ, a Friderico Ubaldino publici juris facta, pag. 9. editionis 1. ex gemma quoque anulari protulit *Iſidem Phariam*, cujus verticem non una quidem, ſed tres *Numidicæ*, ſigno illi Pignoriano perſimiles, fovent. Huc pariter facit gemma anularis in Dactyliotheca Abrahami Gorlæi Parte II. num. 675. editionis Leidenſis Jacobi Gronovii. Eas aves Menetrejus *vulturis*, aut *accipitris exuvias* eſſe putavit, & ſubinde Jacobus Sponius in Diſquiſitionibus de antiquitate pag. 465. 468. *Accipitrem* alioquin apud Ægyptios Oſiridi ſacrum Pignorius in Expoſitione ſua jam adnotavit pag. 72. editionis Amſtelodamenſis Andreæ Friſii. *Numidicam* Iſidis capiti quoque incubantem vide in Harpocrate Gisberti Cuperi pag. 46. inque eburneo toreumate, quod V.C.Bonarotius ſuis Nummis Carpineis maximi moduli inſeruit pag. 70. Tithoræ, opido ad montem Parnaſſi in Bœotia regione Achajæ inter Ægæum & ſinum Corinthiacum, ubi præter Bœotiam eſt Ætolia, *Meleagridum* ferax, teſte Menodoto Samio apud Athenæum lib. XIV. cap. XX. *Meleagride* in ſacrario, omnium, quæ Græci Ægyptiæ Deæ conſtruxiſſent, ſumme venerando, conſtat Iſidi ſacrificatum. Pignorius enim ex Phocicis Pauſaniæ, qui eſt liber X. Deſcriptionis Græciæ, id obſervavit, quaſi innuens, *Numidicam*, in Tabula Bembina caput Iſidis foventem, a *Meleagride* haudquaquam diſcriminari. Ait vero ibi Pauſanias cap. XXXII. pag. 880. editionis Lipſienſis Joachimi Kuhnii, Tithoræenſes eum ſacrum Iſidis apparatum ab Ægyptiis accepiſſe, τρόπος δὲ τῆς σκευασίας ἐστὶν ὁ Αἰγύπτιος.

IV. Sed multiplex inter utramque avem, *Numidicam* dico, ac *Meleagridem*, generatim acceptam, diſcrimen, non

A 4 ſatis

ſatis animadverſum, intercedere mihi videtur. Hoc ex proferendis veterum teſtimoniis patebit. Primus omnium prodeat Varro, togatorum doctiſſimus. Hic in libro ııI. de re Ruſtica cap. ıx. *Numidicas* quidem, ſive *Africanas*, & *Meleagrides*, ut minime inter ſe diſtinctas volucres, aperte commemorat. Verba ejus audiamus: *Gallinæ Africanæ ſunt grandes, variæ, gibberæ, quas Meleagrides appellant Græci. Hæ noviſſimæ in triclinium ganearium introierunt e culina propter faſtidium hominum. Veneunt propter penuriam magno*. Ita Varro. Sed aliter legit imperioſus Criticus Joſephus Scaliger, Varronis emendator, an corruptor? Sane hoc cenſuit qui Varronem ad veterum membranarum fidem antea emaculatum ediderat, Petrus Victorius, literatis monumentis vim ex ingenio abſque ullo pudore inferri, jure indignatus. Hinc æruginis cauſſa in Scaligerianis contra Victorium. Itaque Scaliger in ſuis Conjectaneis ad Varronem poſt *gibberæ*, interpunctione ſola, *Meleagridem* in Varronianis verbis ab *Africana* ſecerni exiſtimavit, propterea que aliam eſſe *gibberam Numidicam*, aliam *Meleagridem*, ut certe quodammodo ſunt, non tamen in ſenſu Varronis, adſentiente Claudio Salmaſio in Exercitationibus Plinianis to. ı. pag. 611. editionis ıI. ubi Varronianam Scaligeri interpunctionem a Varrone ipſo refutari animadvertit, qui in eodem capite *tria* tantum genera *Gallinarum* enumeravit, ı. *Villaticas* ıI. *Ruſticas* ııI. *Africanas*. Has poſtremas, quod *Meleagridum* ſimilitudinem quandam referrent, a Græcis *Meleagrides* dici arbitratus eſt Varro.

V. Hic tamen mihi ſe ſiſtit Johannes Harduinus, in notis libro x. Pliniano ſubjectis ſcribens, *Numidicam* a Varrone fieri ſimilem *Ruſticæ*. Sed non ego credulus illi. Id enim mediusfidius Varro non fecit. Vereor etiam, ut idem vir egregius recte pronunciaverit, non uni Varroni, ſed Co-

lu-

lumellæ etiam, si Deo placet, & Plinio suo, *Meleagrides speciem esse ex Gallinarum Africanarum genere*. Immo potius *Gallinæ Africanæ species sunt ex genere Meleagridum*. Hoc postea, ni fallor, evincam. A Columella libro XIII. cap. II. *Africana, quam plerique Numidicam dicunt, Meleagridi* SIMILIS dicitur, non certe ipsa *Meleagris*. At si Varro *Meleagrides* ab *Africanis* diversas fecisset, jàm non *tria* tantum, sed *quatuor* Gallinarum genera constituisset: quod neutiquam fecit. Ergo Varro *Africanas* quodammodo eis *similes* tantum esse, non easdem omnino esse censuit, quas Græci *Meleagrides* dicunt. Plinius quoque dum eum Varronis locum suis verbis retulit, *Meleagrides* propter similitudinem easdem ferme ac *Africanas* fecit libro x. cap. XXVI. §. 38. ubi ait *Meleagrides* in Bœotia circa Meleagri tumulum pugnantes, simili modo ei parentare, ac Memnonides Memnoni: quas *Meleagrides* ita dictas fabulatur antiquitas, quod Meleagri sorores, ob fratris obitum mœrore confectæ, illarum avium formam induissent. Vide Hyginum Fabula CLXXIV. & Natalem Comitem libro VIII. Mythologiæ cap. XXIV. ubi *Penelopes* etiam dictas narrat. Plinius in loco indicato hæc addit: *Africæ hoc est Gallinarum genus, gibberum, variis sparsum plumis, quæ novissimæ sunt peregrinarum avium in mensas receptæ*. His verbis Plinius recte Varronem expressit. In caussa vero, quam subjungit, *propter ingratum virus*, non bene, uti ominor, Varronem expressit, quod infra apparebit. Interim *Afra avis*, eadem ac *Numidica* sic generatim dicta, passim occurrit. Rursus audi Plinium lib. x. cap. XLVIII. §. 67. *Numidicæ* (antea recensitæ) *in parte Africæ Numidia, omnesque jam in Italia*. Hadrianus Junius in Nomenclatore pag. 45. *Numidicam in plumis nigrantes rhombos* habere tradit, *inque iis adspersas albas guttulas*, atque in summa eam esse, quæ *Gallina Pharaonis* voci-

 cita-

citatur . *Rhombi* tamen, figuræ quadrangulæ, nulli sunt in nostra *Numidica*. Hanc Horatius Epodon ode II. v. 53. *Afram* vocat, cumque *Attagene*, ave, ut helluones norunt, lautissima, quam *Francolinum* vulgo appellamus, ita componit:

Non Afra avis descendat in ventrem meum,
Non Attagen Jonicus.

Ad quem locum præter Porphyrionem adeundus est vetus interpres a Jacobo Cruquio vulgatus pag. 255. col. 2. *Afra avis* (inquit) *Gallina Numidica, quæ magna est & pinguissima: quam & Garamantiam vocant, & Africanam.* Consonat Publius Syrus apud Petronium in Satyrico cap. LV. *Gallinam Numidicam* alienæ gulæ pascendæ nutriri testatus, & Juvenalis Satyra XI. v. 142. ubi delicatis ganeonum cibis non assuetum, sed tantum vulgaribus pastum, ignorare ait avis *Africanæ* præstantiam:

nec latus Afræ
Novit avis noster tirunculus, ac rudis omni
Tempore, & exiguæ fustis imbutus ofellæ.

Anne hoc est *Numidicæ* tribuere *ingratum virus*? Ad lacum circa Mercurii promontorium in Africa *Meleagrides* reperiri, alibi vero nusquam, nisi inde exportatas, auctor est Scylax in Periplo pag. 52. editionis Oxoniensis Johannis Hudsonii. Martialis *Afras* aves persæpe memorat, semperque epulis delicatis adnumerat. Libro enim XIII. Epigr. LXXIII. sic eas innuit:

Ansere Romano quamvis satur Hannibal esset,
Ipse SUAS *nunquam barbarus edit aves;*

idest *Numiditas*, tunc forsan barbaricæ gulæ nondum notas. Li-

Libro III. Epigr. LVIII. Romæ in villa Fauſtini fuiſſe dicuntur

Et picta perdix, Numidicæque guttatæ.

Sunt enim pennæ harum nigræ, *albis guttis* tanta venuſtate conſperſæ, ut ſpectatores in admirationem rapiant. Idem vates Hiſpanus infra Epigr. LXXVII. ad Bæticum:

Nec Libye mittit, nec tibi Phaſis aves.

Etiam libro XIII. Epigr. XLV. quæ paſſim *Afræ* & *Numidicæ* aves dicuntur, ipſe *Libycas* dicit:

Si Libycæ nobis volucres, & Phaſidis eſſent:

Petronius quoque cœnam illam opiparam ſui Trimalchionis laudans cap. XCIII. Phaſianos, palato jucundiſsimos, cum *Numidicis* componit:

Ales Phaſiacis petita Colchis,
Atque Afræ volucres placent palato.

Eodem reſpexit Manilius libro V. Aſtronomicorum v. 369.

Jam ventri longius itur,
Quam modo militiæ. Numidarum paſcimur oris,
Phaſidos & damnis.

Ait nimirum Romanos, ut optimis avibus *Phaſianis* & *Numidicis*, magno emtis, ingluviem ſaturarent, extremas Colchidis & Numidiæ oras penetraſſe, quo necdum armis pervaſerant.

VI. Sed aurem vellit Samuel Bochartus in Hierozoico libro I. cap. XIX. ratus, non ſatis conſtare quid proprie ſint *Meleagrides*, licet Varro *Gallinas Africanas* eas eſſe dixerit, quas Græci *Meleagrides* dicunt. *Africanas nuſquam alibi* exſta-

exſtare, quod addit Bochartus, pariter falſum. Siquidem Plinius & Martialis auctores nobis ſunt ſuo ævo eas in *Italia* exſtitiſſe, ne jam memorem *Meleagrides* quoque habitas in inſulis Electridibus ante Padum. Has tamen Strabo ad fabulas ablegavit lib. v. Geographiæ pag. 215. editionis regiæ Pariſienſis. Ludovicus Nonnius libro II. de re Cibaria cap. xxv. *Numidicas* corpore Gallinas noſtras vix excedere ait; ſed eis crura longiora eſſe. Columella *Numidicis rutilam galeam & criſtam in capite* adſignat. Neutra in *Meleagride*, eodem teſte, *rutila*; ſed utraque *cærulea* eſt. Suetonius tandem in Caligula cap. xxii. *Meleagridem* & *Numidicam* duas facit, volatilium hoſtias minime obvias, quibus eidem Auguſto, ſeu monſtro, ſacrificaretur, ſingulatim enumerans: *hoſtiæ erant* (inquit) *phœnicopteri, pavones, tetraones, Numidicæ, Meleagrides, Phaſianæ, quæ generatim per ſingulos dies immolarentur*. Ne vero Ægypto ipſi *Meleagrides* defuiſſe dicamus, præſto eſt Callixenus Rhodius apud Athenæum lib. ix. cap. ix. Ptolemæi Philadelphi Alexandrinam pompam deſcribens, in qua *Meleagrides* cum aliis avibus, æque præſtantibus, caveis clauſas, & ob decoram plumarum ſpeciem, ut auguror, adſpectu admirandas, vidiſſe ſe narrat. Namque multas illis in oris *Meleagrides* volitaſſe, teſtes ſunt Artemidorus apud Strabonem libro xvi. pag. 769. & Agatarchides in Periplo pag. 54. editionis Hudſonii. Hæc de *Numidica*, deque *Meleagride* literarum monumentis conſignata reperimus. *Meleagridem* porro nutriri in locis paluſtribus, nec prolem amare, ſed negligere, & magnitudine ſua *Gallinam* communem æquare, teſtis eſt Clytus Mileſius apud Athenæum lib. xiv. cap. xx. qui præterea eidem aptat caput *glabrum*, & quam pro modo reliqui corporis amplius; criſtam carnoſam *lignei coloris*, duram, rotundam, inſtar clavi ſuper caput exſtuberantem; ad malas quaſi bar-

bam

bam pendentem. Isaacus Casaubonus Animadversionum libro XIV. cap. XX. se de *ligneo colore* egisse ait in libro suo de *Coloribus*. Hæc quisque agnoscit *Gallinis* iis convenire, quas vulgo *Indicas* vocamus, inquit ibidem Casaubonus; licet ego in his *colorem* istum *ligneum* discernere nequaquam possim. Alii *Gallopavos*; nos Itali *Gallos Indicos*, & *Gallinaceos* vulgo dicimus, non quod ex *India* primum advenerint; in Bœotia enim, Ætolia, & Græcia eas aves passim nasci, jam dictum; sed quia quicquid huc transmarinum advehitur, observante Salmasio, *Indicum* vulgo appellatur. Julius Cæsar Scaliger in Exercitatione CCXXXVIII. contra Cardanum, *Meleagridi* hos habitus peculiares adsignat, *Gallinæ Indicæ*, præter *ova*, nequaquam aptandos,

1 *Palustris*
2 *Fœtus negligens*
3 *Virosa carne*
4 *Ova punctis notata*
5 *Ætola*

VII. At contra exsurgit Johannes Rajus, qui ad Francisci Willughbeii Ornithologiam, Londini vulgatam A. D. 1676. lib. II. cap. x. §. III. pag. 113. *Meleagridem* cum *Gallopavo* unam facit. Tabula vero XXVI. pag. 115. *Gallinam Guineam* ob oculos ponens, eam esse dicit, quæ *Gallus Mauritanus*, & *pulcherrima avis* vocatur a Conrado Gesnero. *Pileo* insuper *nudo* ejus formæ illam tegi refert, quo tegitur Dux Venetiarum. Eam esse præterea maculis instar ovorum plenis & rotundis toto corpore, inque singulis etiam plumis & pennis, sparsam. Rajus deinde in eadem Tabula XXVI. *Gallinæ Africanæ* cum *Guinea*, & *Numidica guttata* nihil esse contendit. Gesnerum tamen in Historia animalium lib. III. pag. 462. 463. 464. de *Meleagride*, *Gallina*

Afri-

Africana ſeu *Numidica*, & *Gallopavo*, tanquam de avibus inter ſe probe diverſis agentem conſule. Salmaſius *Indicas* noſtras *viroſa carne* non eſſe jam ſenſit; nec *paluſtres* quidem certe, nec *fœtus negligentes*. Ova rubris *punctis notata* eis recte conveniunt. Sed *viroſa caro* ne *Numidicis* quidem convenit. Quippe antiqui Scriptores harum carnes cum maxime delicatis lautiſque,cumque *Phaſianis* ipſis,plerique omnes conferunt, uno Plinio excepto. Plinius enim dictum illud Varronis, *propter faſtidium hominum*, quod ſatietatem aliarum eſcarum denotat, de *Numidicæ* avis carne, quaſi *ingrati ſaporis*, capiendum exiſtimavit. Sed hoc Varro non ait; immo ait,*Numidicas* aves *noviſſimas* in menſis viſas, poſtquam ſcilicet Romani ceterarum avium eſum, ut nimis communem,*faſtidire*, eoque ſatiari cœpiſſent; non quod *Numidicas* ipſas ob *ingratum virus*, ideſt *ſaporem*, antea faſtidiviſſent: quas potius ob *penuriam* ignorabant, & propterea *magno veniebant*. Neque ideo *ſola raritas & pretium augebat*, *& menſis admovebat*, ut nimis propere viſum eſt Harduino in notis ad Plinium. Etenim ſapor optimus rariſſimæ avis, exſquiſitiſsimis eam & quibuſque avibus comparandam maxime commendabat. Hoc diſerta veterum teſtimonia loquuntur. Varro, Horatius, Publius Syrus, Manilius, Petronius, Martialis, Juvenalis ad unum omnes hoc dicunt. Ergo Plinius de *Numidica* loquens humani aliquid paſſus eſt, niſi ejus verba in mendo, vel interpolatione cubare malimus. In *Phaſiano* & *Attagene*, quibus, ut vidimus, *Numidica* ſit par, nemo ſane *ingratum virus* unquam deprehendit. Superiora Varronis verba ita capienda omnino arbitror. Quare Salmaſii conatus in Varronianis & Plinianis verbis ſollicitandis hic plane evaneſcunt. Non eſt prætereundus hoc loco Petrus Caſtellanus, qui in libro IV. cap. VI. de Carnium eſu *Numidicas* duas

duas vidisse se ait, *minores* Gallinis Indicis, gibberas, nulla crista insignes, pelle tamen investe rutilas, & quasi galea munitas; palearia satis ampla & igneo rubore micantia ex imis maxillis sursum erecta mox reflexa ferentes; plumas guttis albis ordinatim, quasi lucentibus gemmis, perfusas.

VIII. Sed quædam ingerit Castellanus, quæ *Numidicis guttatis* non quadrant. Tradit enim geminam suam avem, quam *Numidicam* credit, Gallinis fuisse *minorem*. At contra Varro *grandem* esse *Numidicam* dicit; *magnam* vero & *pinguissimam* vetus Horatianus interpres. Nec sane, si parva esset, totum caput Isidis quaquaversum fovere posset. Ad hæc *Numidicæ* in Isiacis monumentis, quorum omnium summe conspicuum est noster Achates, nulla *palearia* sursum e maxillis erecta spectantur, nulla *galea*, nulla *pellis investis*. *Guineam* igitur, aut sane quampiam aliam avem a Castellano designari autumo. Optime nihilominus in transcursu hæc ab eodem scripta comperio: *tamen* (*si verum amamus*) *omnes illæ volucres, quas memoravi, species sunt Meleagridum*. Verum utique amandum est nobis. Ita esse, ut ait Castellanus, pro certo habeo; atque hinc variæ scriptorum sententiæ in concordiam redigi possunt. Volucres autem illæ, quas Castellanus memoravit, hæ sunt: *Meleagrides*, *Guineæ*, *Numidicæ*, quasque ipse falso *Numidicas* dixit.

IX. Itaque *Meleagris* est genus avium transmarinarum, quo multæ aliæ, interque se probe distinctæ species, comprehenduntur. Una ex his est *Africana* sive *Numidica guttata*. Casaubonus libro XIV. cap. XXIII. *Nomadem* quoque ab Athenæo, quod ceteroqui perinde est, vocari animadvertit; quam jure suo *columbam* interpretatus est Jacobus Dalechampius. In hanc unam ceterarum *Meleagridum* habi-

habitus & formæ quæpiam ſingulares, non a recentioribus tantum, ſed ab antiquis pariter aliquando collatæ, proptereaque cum ea confuſæ omnes. Unus Achates Capponius, auro contra æſtimandus, *Numidicam* ex reliquo *Meleagridum* cœtu ereptam præcipue diſtinguit. Caput, ſi cum reliqui corporis magnitudine componatur, exiguum in ea eminet, roſtro nonnihil adunco. *Guttatam*, *grandem*, *gibberam*, & *pinguem* etiam, ſi *guttatis* plumis leniter tumeſcentibus fides haberi velit, nemo eſt qui ſtatim in Gemma non videat. Nulla *criſta*, nulla *galea rutila* verticem tegit: quod tamen de *Numidica* ait Columella, utramque (*criſtam* & *galeam*) *Meleagridi* non *rutilam*, ſed *cæruleam* ſpeciatim tribuens; niſi potius in plumarum *colore*, quam in plumis ipſis utramque, *criſtam* nimirum & *galeam*, conſtituere voluerit: qui color *rutilus* in area ſumme nigra Achatis noſtri, inque ceteris ſignis Iſiacis diſpici nequit; licet vix putem indicium ſaltem aliquod ejuſmodi *criſtæ* & *galeæ* in *Numidicæ* capite adumbrando cælatorem non fuiſſe additurum, ſi reapſe eas quomodocumque habuiſſet. Itaque *Numidicam* inter ceteras *Meleagrides*, quantum ex veterum monumentis, & præſertim ex noſtra hac Gemma colligere poſſumus, hæc ſingulatim diſtinguunt:

1 *Eſt grandis*
2 *Pinguiſſima*
3 *Lauti ſaporis*
4 *Guttata*
5 *Gibbera*
6 *Similis Meleagridi*

X. Hac ergo *Numidica*, ut victima longe exquiſitiſſima, ſub nomine *Meleagridis* Iſidi ſacrificatum apud Pauſaniam, quemadmodum eadem ave Caligulæ ſacrificatum tradit

tradit Suetonius. Luxus enim in ſacrificiis etiam quæſitus. Iſidis quoque capiti ornando, eam, ut vario ſpecioſoque plumarum colore & concinnitate longe pulcherrimam, incubare, ipſa res loquitur.

XI. Præterea in Achate *cauda brevis* & *quaterno* pennarum ordine inſtructa conſpicitur. Supra dorſum, capiti Iſiaco imminens, *tres globuli* exſurgunt. *Ternarium* vero numerum ex antiquis ſcriptoribus in gentilium ſacris uſitatum, vide apud Johannem Meurſium in Denario Pythagorico cap. v. Caudam *brevem* exhibet etiam Tabula Bembina, non tamen *quaterno* plumarum ordine, ſupraque dorſum non *tres globulos* refert, ſed quaſi modiolum, ſive *ceſticillum*, ut vocat Pignorius pag.43. Inde folium utrinque, interque duo cornua ſcarabæus ſurſum erigitur. Hæc omnia in ſua *Menſa Iſiaca*, Ægyptiorum myſteriis referta, diducto ſipario ſingulatim aperuit optimus & præſtantiſsimus ille Pignorius. Folia oblonga, quæ diximus, ad *Perſeam* plantam ille traduxit: qua in re tutiſsimum vadem habet Ezechielem Spanhemium magni operis tomo I. Diſſertatione VI. pag. 302. & 303. ubi inter plantas *Perſeam* & *Lotum*, utramque Iſidi æque ſacram, dijudicat. *Loti* flos & *fructus* quum ſint *circulares* & *rotundi*, trigeminus ille *globulus*, dorſo *Numidicæ* inſidens, fructus *Loti* in Achate Capponio repræſentat. Jamblichus enim ſect. VII. cap. II. de Myſteriis Ægyptiorum pag. 151. editionis Oxonienſis Thomæ Galei, omnia in *Loto* circularia eſſe docuit. At contra, *Perſeæ* Ægyptiæ fructum oblongum tribuit Theophraſtus in Hiſtoria plantarum libro III. cap. II. Utrumque, *Lotum* & *Perſeam*, video in antiquo Nili toreumate eburneo quod Senator Bonarotius, præclarus teſtis a me alias adductus, ſuis Nummis Carpineis admiſcuit pag. 328. Uterque etiam fortaſsis in nummo apud Pignorium ſpectatur pag.81. *Lotus* Niloticus quan-

ta

ta in religione Ægyptiis haberetur, ex horum monumentis quisque jam didicit. *Nilum* enim, ut *Jovem*, ob utilitates ex eo in Ægyptum manantes, coluerunt. *Jovis* habitu adumbratum exhibet nummus Titi apud Johannem Tristanum in Commentariis historicis de Imperio Romano to. 1. pag. 307. Isis ipsa *Deæ Nilotidis* elogio honestatur in prisco marmore, quod pereruditus amicus noster Antonius Franciscus Gorius nuper edidit in Inscriptionibus Florentinis pag. 379 Pignorius ceteros globulos, guttasque *Numidicæ* avis, quæ Isidis caput circumtegunt. ad Osiridis etymon, quem, ex Eusebio in Præparatione Evangelica libro 11I. cap. 11I. Isidis maritum, fratrem & filium putaverunt, referri indicavit, quemque, ex eodem Eusebio libro 1. cap. VI. constat, apud veteres *multioculum*, πολύοφθαλμον, significasse, ut eximius Tabulæ Bembinæ, seu *Mensæ Isiacæ*, enarrator jam vidit. Pignorium libentius advoco ad partes, quam Johannem Georgium Herwartum Maximiliani Bojorum Ducis summum Cancellarium, qui arcana quædam nautica, & profecto magnetica, antea ignorata, in Tabulæ illius penetralibus delitescentia sibi videre visus est, libro conscripto, quem *Admiranda ethnicæ Theologiæ mysteria propalata* dici voluit, a Friderico fratre vulgatum Ingolstadii A.D. 1623. Huic ante præmiserat *Thesaurum hieroglyphicorum*, ratus ei pretium augeri Tabula Bembina. Vide Marcum Velserum, magnæ eruditionis & judicii virum, Casaubono de Herwarto affini suo in aurem loquentem inter ejus epistolas pag. 669. col. 1. editionis novæ. Nunquam vero desunt anxii, & suaves certe, peregrinæ laudis aucupes, qui sui ingenii festivo quodam amore capti, inque judicio parum sobrio, non uni Herwarto, sed Johanni Goropio Becano, Olao Rudbeckio, aliisque ingeniose eruditis persimiles, absurda quæque alacriter sibi confingant, eaque non

non probantes, ſuæ gloriæ invidos putent. Hos uno verbo literarios Narciſſos, ſemetipſos depereuntes, amœniter cum homine hilari, nec forſan male, appellaveris. Quod de *Herwarto* diximus, hoc pariter ex ejus epiſtolis ad Hieronymum Aleandrum juniorem datis, necdum editis, ſatis deprehendimus. His omnibus tamen in inſano hoc ſtudio præiverant ſæculo xvi. Guillelmus Poſtellus, & Petrus Franciſcus Jambullarius, qui ut ignorabilem veterum Etruſcorum linguam ex Arameo Ebræorum fonte derivarent, pro ſua perſpicacia res opido miras & nunquam prius excogitatas commenti ſunt, propterea a ſagacioribus Florentinis deridiculo habiti, & patrio Tuſcorum epigrammatum aceto perfuſi. Nemo enim paullo ſapiens ſomnia ſua literis unquam ſerio committere viſus eſt. Quis vero Poſtelli ſomnia non audiit? Nihil hactenus de origine Etruſcorum æque ſanum & cautum omnino lectum, ac ea, quæ nuper, ſpretis Arameorum nugis, vulgavit omnis antiquitatis propius diſpiciendæ arbiter oculatiſſimus noſter Bonarotius in explicationibus & conjecturis ad Monumenta Etruſca, operi Dempſteriano ſubjecta. In hanc rem vide §. xlvii. pag. 103. ubi primævos illos Etruſcos Ægyptiorum ſobolem facile dixeris cum viro docto, qui tamen pro ſua modeſtia *divinationis* vocabulo utitur.

XII. Memini me dicere initio hujuſce Commentarioli quampiam Ægyptiorum *Reginam* ſub forma *Iſidis* in Achate Capponio fortaſſe cælatam. Hoc inde juvari poſſet, quod Reges & Reginæ Syrorum in Seleucidarum nummis *Dii*, *Deæque* dicantur. Cleopatra, Demetrii II. uxor, *Dea*; Regina Stratonice, *Venus*; Cleopatra ultima Ægyptiorum Regina, *Dea nova*; Hadriani Auguſti uxor Sabina, *Ceres* dicta occurrit apud Spanhemium tomo I. Diſſertatione vii. pag. 421. 422. Eum vide etiam to-

tomo II. Dissertatione XI. pag. 288. 289. ubi Juliam Augusti, *Venerem* appellatam; Faustinam matrem, *Cererem*; & forma quidem *Cereris*, atque alibi instar *Cybeles* scalptam invenies. Faustina Augusta sub figura *Isidis* visitur apud Tristanum tomo I. pag. 673. Senator Bonarotius in commentariis ad Nummos Carpineos pag. 40. ex Plutarcho in M. Antonio *Cleopatram* ipsam *novam Isidem* dictam, innuit jamdudum: quod libenter memoro. Nihil enim turpius existimo, quam virorum illustrium observata, iis illaudatis, sibi tribuere: quod factum alias offendimus. Hoc certe vix quicquam levius ac inverecundius fieri posse arbitror. Etenim primigenia literarum monumenta facile omnibus quidem patere possunt, non tamen omnes ea legunt: quique legunt, non omnes eadem in iis vident, sed observationes suas quisque sibi procudit. Has vero clam suas facere, & suppressis illorum nominibus, qui eas ante procuderant, pro suis venditare, pauperis & illiberalis animi est. Sed de Achate Isiaco ornatissimi atque optimi amici nostri Marchionis Capponii jam satis.

Romæ ex ædibus palatinis in Quirinali die XX. Octobris anno MDCCXXVII.

J. Archiepiscopus Ancyranus.

